

Włodzimierz Appel

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, profesor na emeryturze
ORCID 0000-0001-6051-5530

Krzysztof Królczyk

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Historii
ORCID 0000-0002-0923-0940

Brulion ankiety uczonego filologa. Nieznany rękopis autorstwa Stanisława Witkowskiego (1866–1950)

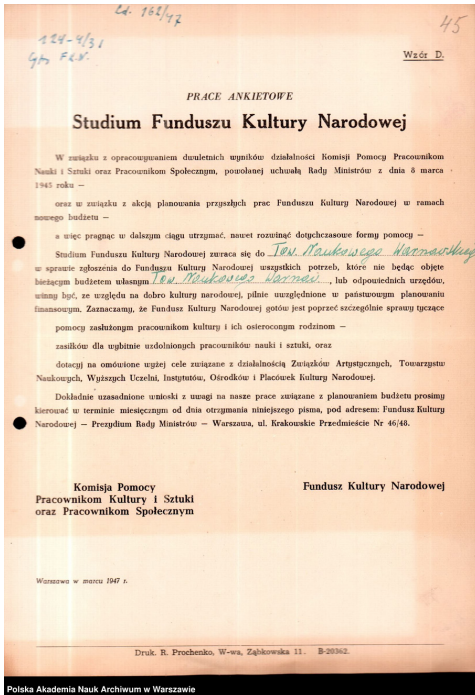
A Learned Philologist's Draft Notes for a Questionnaire. An Unknown Manuscript by Stanisław Witkowski (1866–1950)

The article presents a critical edition of a preserved draft – that is, the handwritten notes made by Professor Stanisław Witkowski (1866–1950) while preparing his responses to a questionnaire issued by the National Culture Fund after World War II. Kept in the scholar's family archives, the draft represents a unique type of archival material which, nearly 80 years after its creation, merits attention through publication, accompanied by a detailed scholarly commentary. Written in 1947 and previously unknown, the notes offer valuable insight into Witkowski's academic biography – worth highlighting especially as 2025 marks the 75th anniversary of his death. At the same time, they serve as an important testimony for understanding a compelling chapter in the history of classical philology in Poland.

Keywords: Stanisław Witkowski's draft notes, ministerial questionnaire of 1947, Lviv, Warsaw, classical philology, Polish science

Słowa kluczowe: brulion Stanisława Witkowskiego, ministerialna ankieta z r. 1947, Lwów, Warszawa, filologia klasyczna, nauka polska

Działający krótko po wojnie Fundusz Kultury Narodowej nawiązywał wprost do swego przedwojennego imiennika, który istniał w latach 1928–1939, a w czasie wojny funkcjonował pod auspicjami polskiego rządu na uchodźstwie¹. Interesująca nas w dalszej części niniejszych rozważań ankieta powstała w związku z opracowywaniem dwuletnich wyników działalności Komisji Pomocy Pracownikom Kultury i Sztuki oraz Pracownikom Społecznym, powołanej uchwałą Rady Ministrów z dnia 8 marca 1945 r. – oraz w związku z akcją planowania przyszłych prac Funduszu Kultury Narodowej².

Ryc. 1. Okólnik *Prace Ankietowe. Studium Funduszu Kultury Narodowej* (ze zbiorów Polskiej Akademii Nauk Archiwum w Warszawie)

Czytamy tam dalej, że ów Fundusz „gotów jest poprzeć szczególnie sprawy dotyczące pomocy zasłużonym pracownikom kultury i ich osieroconym rodzinom; zasiłków dla wybitnie uzdolnionych pracowników nauki i sztuki oraz dotacji” dla, najogólniej mówiąc, instytucji naukowych i związków artystycznych.

W ślad za tym okólnikiem rozesłano, jak się można domyślić, właściwą ankietę sformułowaną w kilku punktach, a dotyczącą sytuacji rodzinnej i bytowej oraz naukowych (lub artystycznych) dokonań i najbliższych planów osób zainteresowanych otrzymaniem pomocy finansowej z tego Funduszu³. Oczywiście w trudnym okresie powojennym taka pomoc była nie do przecenienia. Ubiegał się o nią między innymi także znakomity nasz humanista, profesor Stanisław Witkowski, swego czasu badacz o europejskiej renomie, dziś zaś, pomimo wielu znakomych osiągnięć, już nieco zapomniany. Zanim zajmniemy się pozostawionym przezeń brulionem odpowiedzi na wspomnianą

1. O zakresie działalności tego Funduszu dobre wyobrażenie daje na przykład *Drugie sprawozdanie Funduszu Kultury Narodowej*, Warszawa 1934, zawierające także uzupełnienia i sprostowania do pierwszego sprawozdania wydanego trzy lata wcześniej (*Pierwsze sprawozdanie Funduszu Kultury Narodowej*, Warszawa 1931). Fundusz ten wspomagał działanie zarówno rozmaitych instytucji naukowych, jak i indywidualnych badaczy, przedstawicieli różnych dyscyplin, wywodzących się nie tylko z elitarnego profesorskiego grona. Na temat Funduszu zob. szerzej: *Fundusz Kultury Narodowej (1928–1937). Zarys działalności*, Warszawa 1937; M. Hübner, *Fundusz Kultury Narodowej Józefa Piłsudskiego. Zamysł i realizacja*, Warszawa 2022 – za informacje dotyczące losów Funduszu Kultury Narodowej po 1945 i „Komisji Pomocy Pracownikom Kultury i Sztuki oraz Pracownikom Społecznym” dziękujemy autorowi tej monografii.
2. Jest to fragment okólnika (*Prace Ankietowe. Studium Funduszu Kultury Narodowej*) wydrukowanego w Warszawie w marcu 1947 r. Ryc. 1 przedstawia kopię całego pisma adresowanego w tym wypadku do Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, zachowaną w zbiorach Polskiej Akademii Nauk Archiwum w Warszawie [APAN], Towarzystwo Naukowe Warszawskie, Korespondencja ogólna, 1947, sygn. 302/2/0/6/87, k. 45.
3. Jej konkretne szczegóły nie są nam niestety znane. Przeprowadzona kwerenda archiwalna, której celem było dotarcie do zachowanego egzemplarza ankiety, zakończyła się wynikiem negatywnym.

ankietę, należy w kilku słowach przypomnieć tę postać.

Stanisław Witkowski (1866–1950)⁴, urodzony w Andrychowie, a zmarły w Warszawie, należał niewątpliwie do grona najwybitniejszych polskich filologów klasycznych i – szerzej rzecz ujmując – znawców starożytności klasycznej (Ryc. 2). Zawodowo był związany z Uniwersytetem Lwowskim, od 1919 r. noszącym imię króla Jana Kazimierza⁵, na którym wykładał od 1902 r. aż do przejścia na emeryturę w 1935 r. Warto podkreślić, że jako *rector magnificus* kierował tą uczelnią w roku akademickim 1930/1931. Był postacią bardzo dobrze znaną i cenioną nie tylko w polskim środowisku naukowym, ale również poza granicami Polski, ciesząc się szeregiem bliskich kontaktów z uczonymi pracującymi na uniwersytetach zagranicznych⁶.

Witkowski był przede wszystkim hellenistą, niemniej badawczo zajmował się również innymi naukami o starożytności, a mianowicie historią starożytną, archeologią klasyczną oraz epigrafiką i papirologią (lwowski filolog jest do dziś uznawany za jednego z prekursorów tej dyscypliny naukowej w Polsce). Interesował się ponadto twórczością polskich pisarzy doby Odrodzenia oraz romantyków, a o jego śmiałych planach dotyczących upamiętnienia Józefa Ignacego Kraszewskiego dowiadujemy się właśnie z kart brulionu. Był autorem kilkuset opracowań naukowych, w tym kilku ważnych monografii o charakterze syntetycznym oraz wielu cieszących się uznaniem artykułów i recenzji. Uczony był oczywiście bardzo aktywnym uczestnikiem krajowego i zagranicznego życia naukowego oraz należał do wielu organizacji i stowarzyszeń naukowych (m. in. do Polskiej Akademii Umiejętności, Polskiego Towarzystwa Filologicznego, Towarzystwa Naukowego we Lwowie i Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, a także Austriackiego Instytutu Archeologicznego). Brał też udział w licznych kongresach naukowych organizowanych w Polsce

Ryc. 2. Stanisław Witkowski, fot. Atelier Adela, Lwów, 1907 r. (ze zbiorów rodziny uczonego)

- 4 Podstawowy biogram uczonego (wraz z odnośną bibliografią), autorstwa Krzysztofa Królczyka, znaleźć można na stronie internetowej Stowarzyszenia Historyków Starożytności: *Stowarzyszenie Historyków Starożytności*, stowarzyszeniehistorykowstarozytnosci.edu.pl/portfolio/stanislaw-witkowski [dostęp 22.06.2024].
- 5 Do badań nad historią lwowskiej *Alma Mater* nadal nieoceniona pozostaje – oparta na bardzo bogatym materiale źródłowym – fundamentalna praca autorstwa Ludwika Finkla i Stanisława Starzyńskiego: *Historia Uniwersytetu Lwowskiego*, t. 1–2, Lwów 1894. Najnowsza monografia dziejów lwowskiej uczelni: *Academia militans. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie*, red. A. Redzik, Kraków 2017.
- 6 Ciekawym świadectwem tych osobistych kontaktów naukowych Witkowskiego jest otrzymywana przezeń oferta korespondencja, zachowana do dziś i przechowywana po większej części w: L'vivs'ka nacional' na naukova biblioteka Ukraini imeni Vasila Stefanyka (Lwowskiej Narodowej Bibliotece Ukrainy im. Wasyla Stefanyka), Viddil rukopisiv (Dział Rękopisów) [LNKUVS], fond 28 Stanisław Witkowski, jedn. 24–28, a także w Narodowej Bibliotece Ossolineum we Wrocławiu, Dział Rękopisów [Oss.], Korespondencja Stanisława Witkowskiego, sygn. Akc. 54/86), jak również w zbiorach prywatnych wnuka uczonego – Krzysztofa Żurowskiego – w Warszawie.

i poza jej granicami. Zajmował się także popularyzacją wiedzy o antyku, a ponadto opublikował swoje wrażenia z podróży po krajach śródziemnomorskich. Na lwowskiej *Alma Mater* wychował grono swoich uczniów. Znajdował się wśród nich między innymi późniejszy znakomity pisarz, eseista i tłumacz, a zarazem doskonały znawca świata antycznego, jakim jest nasz „alchemik słowa”, Jan Parandowski (1895–1978). Warto zaznaczyć, że po latach opublikował on osobne wspomnienie poświęcone swojemu byłemu profesorowi⁷. Kilkoro spośród wychowanków Witkowskiego objęło później katedry uniwersyteckie we Lwowie i na innych uczelniach⁸ i nie bez racji uczony jest współcześnie uważany za twórcę lwowskiej szkoły filologicznej⁹, niezwykle cenionej nie tylko w przedwojennej Polsce. Należy w tym miejscu podkreślić, że jej przedstawiciele odegrali również znaczącą rolę w odbudowie życia naukowego w wielu ośrodkach akademickich naszego kraju po 1945 r.¹⁰

Nieubłagany upływ czasu spowodował jednak, że osoba Witkowskiego z wolna zaczęła popadać w zapomnienie i dziś znana jest głównie wąskiej grupie specjalistów w zakresie filologii klasycznej i historii starożytnej¹¹. Dlatego też, w związku z przypadającą w 2025 r. okrągłą, siedemdziesiątą piątą rocznicą śmierci uczonego, chcielibyśmy w szczególny sposób przypomnieć tę wybitną postać. Proponujemy bowiem lekturę zgoła wyjątkowych rękopiśmiennych notatek, jakie wyszły spod pióra uczonego, opatrzonych naszym szczegółowym komentarzem. Notatki te, dotąd całkowicie nieznane, są bardzo interesującym autozapisem konkretnych informacji związanych z przygotowaniem odpowiedzi na wspomnianą wcześniej ankietę. Dzięki nim uczestniczymy w procesie jej tworzenia (niejako *in statu nascendi*), co jest dla nas okazją do wejrzenia w sposób pracy i elementy pisarskiego warsztatu uczonego, a w sferze poznawczej przynoszą one ponadto liczne ciekawe szczegóły o charakterze autobiograficznym, związane z naukowym życiorysem jego autora. Rękopis zachował się w zbiorach rodzinnych Witkowskiego i został nam życzliwie udostępniony (wraz z wyrażeniem uprzejmej zgody na publikację) przez Krzysztofa Żurowskiego, wnuka uczonego, za co chcielibyśmy w tym miejscu serdecznie podziękować.

Publikowany niżej tekst powstał dwa lata po zakończeniu II wojny światowej i są to w gruncie rzeczy robocze notatki dotyczące *odpowiedzi na ankietę Prezydium Rady Ministrów w sprawie pomocy pracownikom nauki i sztuki* (Ryc. 3). Możemy być niemal pewni, że chodziło o wspomnianą już ankietę, rozpisaną w początkach 1947 r. i rozeslaną przez ministerialną komisję do różnych instytucji związanych z nauką, kulturą i sztuką z poda-

7 J. Parandowski, *Stanisław Witkowski*, [w:] *Szkice. Seria druga*, Warszawa 1968, s. 75–83, przedruk w: idem, *Stanisław Witkowski 1866-1950*, [w:] *Portrety uczonych polskich*, wybór i przedmowa A. Biernacki, Kraków 1974, s. 473–477.

8 Wymienić tu można m.in. Jana Demiańczuka (Iwan Demjanczuk / Ivan Dem'ănčuk, 1880–1919), docenta austriackiego uniwersytetu w Czerniowcach (Franz-Joseph-Universität in Czernowitz); Jana Oko (1875–1946), profesora Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie; docentów uniwersytetu we Lwowie czasów polskich i radzieckich: Mariana Auerbacha (1882–1941), Franciszka Smolkę (1882–1942), Jana Smerekę (1895–1943) i Józefa Kobowę (Josyp Kobiv / Iosip Kobiv, 1910–2001).

9 S. Hammer, *Historia filologii klasycznej w Polsce*, Kraków 1948, s. 24.

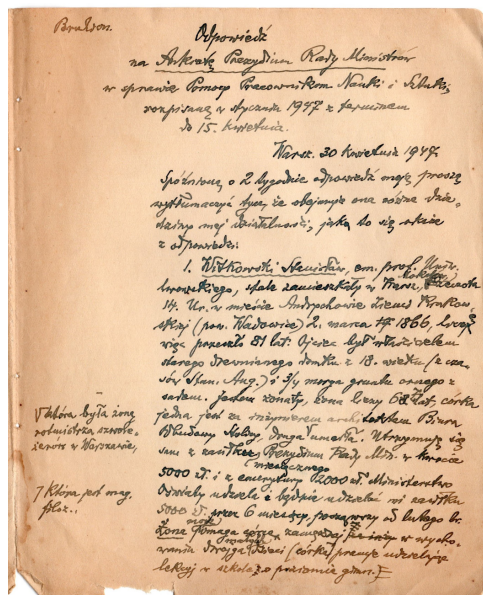
10 Spośród lwowskich filologów klasycznych, którzy po zakończeniu II wojny światowej odbudowywali życie naukowe w Polsce, można wspomnieć choćby Jerzego Kowalskiego (1893–1948), działającego na Uniwersytecie Wrocławskim, oraz Ryszarda Gansińca (1888–1958), czynnego na Uniwersytecie Wrocławskim i Uniwersytecie Jagiellońskim.

11 Prace uczonego nieczęsto są dziś wznawiane, a pewną próbą przypomnienia współczesnym czytelnikom popularno-naukowej twórczości Witkowskiego była reedycja w 2021 r. jego książki poświęconej Kleopatrze, przygotowana przez Wydawnictwo Atryda (zob. też niżej, przyp. 58).

nym jednocześnie terminem jej odesłania (miesięcznym), który przypadał na połowę kwietnia tego roku¹². Notatki te nazwał Witkowski brulionem i najwyraźniej traktował je jako rodzaj brudnopisu. Tę wstępną pracę ukończył w dniu 30 kwietnia 1947 r. i zapewne niezwłocznie przystąpił do sporządzenia właściwej odpowiedzi na ankietę. Miał oczywiście świadomość, że wskazanego terminu odesłania ankiety nie udało mu się dotrzymać, z czego zresztą w pierwszych słowach swej odpowiedzi starał się wytłumaczyć. Wiadomo, że pomimo tego spóźnienia wypełniona ankietą Witkowskiego¹³ została przez Komisję pozytywnie oceniona. Nasza pewność w tej materii wynika z faktu, że profesor Witkowski określony zasiłek finansowy otrzymywał jeszcze w 1949 r.¹⁴

Warto zwrócić uwagę na fakt, iż leżało to w zwyczaju Witkowskiego, że zachowywał dla siebie roboczą kopię jakiegoś pisma, w tym wypadku brulionu¹⁵, który po upływie bez mała osiemdziesięciu lat, nadal jeszcze może u współczesnego historyka nauki budzić żywe nim zainteresowanie. Jest to bowiem wieloaspektowe świadectwo pozostawione przez intelektualistę, który przeżył dwie wojny światowe, a skutkiem ostatniej zmuszony był do całkowitej zmiany swego naukowego środowiska i musiał odnaleźć się w zupełnie nowej rzeczywistości.

Brulion ankiety został sporządzony na dwunastu kartkach gładkiego papieru formatu zeszytu szkolnego (o wymiarach 20 × 16 cm), dzisiaj nieco już bardziej pożółkłych, wyjętych najprawdopodobniej ze środka takiego właśnie zeszytu (mogą o tym świadczyć otwory po zszywkach widniejące na zgięciu kartek). Zapisanych zostało sześć pierwszych kart (ponumerowanych z zastosowaniem foliacji), pozostałe zaś są czyste. Witkowski pisał wyłącznie na awersach poszczególnych kart (pozostawiając stronicę verso niezapisane), z zachowaniem na każdej z nich szerokiego marginesu (ok. 5 cm po lewej stronie) na ewentualne poprawki i uzupełnienia. Od tej zasady uczynił tylko jeden wyjątek: mianowicie uzupełnienia notatek do strony czwartej z uwagi na brak na niej miejsca zostały

Ryc. 3. Pierwsza strona brulionu Stanisława Witkowskiego (ze zbiorów rodziny uczonego)

12 Witkowski mógł otrzymać ankietę jako profesor honorowy Uniwersytetu Wrocławskiego.

13 Na podstawie przeprowadzonych kwerend można stwierdzić, że w znanych nam zbiorach archiwalnych oryginał wysłanej przez Witkowskiego ankiety nie zachował się (nie ma go m. in. w aktach Stanisława Witkowskiego z lat 1947–1950 w zespole Ministerstwa Edukacji Narodowej w Warszawie, Akta osobowe kadry naukowej MEN i jego poprzedników w Archiwum Akt Nowych w Warszawie [AAN], Ministerstwo Edukacji Narodowej w Warszawie, Akta osobowe kadry naukowej MEN i jego poprzedników w Archiwum Akt Nowych w Warszawie, sygn. 2/2521/0/1/6757).

14 Świadczy o tym pismo skierowane do Witkowskiego przez Prezydium Rady Ministrów z dnia 2.11.1949 r. (Oss., sygn. Akc. 54/86/1, brak paginacji).

15 W spuściźnie uczonego, przechowywanej we Wrocławiu w Ossolineum, zachowały się brudnopisy krótkich pism kierowanych przez Witkowskiego do Prezydium Rady Ministrów, zawierających sprawozdania z działalności naukowej filologa za poszczególne miesiące – również i one zostały przezeń nazwane brulionami (Oss., sygn. Akc. 54/86/1, brak paginacji).

napisane na rewersie strony poprzedniej (trzeciej). Dla uniknięcia pomyłki przy układaniu właściwej kolejności poszczególnych części tego tekstu, Witkowski umieścił na dole strony czwartej znak ## oraz adnotację: „strona obok!”¹⁶; identyczny znak pojawia się przy kontynuacji tekstu umieszczonej na rewersie strony poprzedniej.

Zasadnicza część tekstu brulionu została zapisana czarnym atramentem, który, co prawda, w nielicznych miejscach nieco wyblakł, ale zasadniczo jest wciąż jeszcze dobrze widoczny. Jednak dwie ostatnie strony zostały zapisane ołówkiem, aczkolwiek poprawki w tej części rękopisu również zostały naniesione atramentem. Pomimo wielu skreśleń i poprawek dukt pisma jest na ogół czytelny¹⁷. Tych skreśleń, uzupełnień i poprawek jest zresztą niemało; widać, że Witkowski sumiennie podszedł do przygotowania swojej odpowiedzi na ministerialną ankietę, najwyraźniej po to, by później łatwiej było mu nadać jej możliwie szczegółową formę. Naturalnie brulion był tylko brudnopisem, a nie ostateczną wersją całego tekstu. W tych zapisywanych dla siebie notatkach autor nie zawsze musiał dbać o ich stylistyczną poprawność, co jest najzupełniej zrozumiałe.

Przygotowując do druku tekst brulionu staraliśmy się w możliwie najwierniejszym stopniu oddać doraźny charakter notatek uczonego, a nawet ich układ. Dlatego zdecydowaliśmy się na pozostawienie w tekście pewnych takich sformułowań, które z punktu widzenia prawideł obowiązującej dziś ortografii wymagałyby jakiejś korekty, ograniczając pod tym względem edytorską ingerencję tylko do niezbędnego minimum. Z tego samego powodu zdecydowaliśmy się również na zachowanie oryginalnych skreśleń, zaznaczając je stosownym przekreśleniem (na przykład: ~~początkowo~~, ~~Przy tym rzucie pokazuje się~~, itp.). Co ciekawe, analiza owych skreśleń może niekiedy natchnąć czytelnika do poczynienia jakiejś zaskakującej obserwacji, jak choćby namysłu nad powodem, jaki nakazał uczonemu wahać się przy podawaniu wieku swojej małżonki¹⁸. Oryginalne podkreślenia także zostały zachowane, a uzupełnienia, które Witkowski umieścił w brulionie na marginesach, zostały w tekście głównym oznaczone znakiem ✓, natomiast ich treść, poprzedzona takim samym znakiem i umieszczona w cudzysłowie, trafiła do przypisów. Co prawda w zamierzeniu autora zapewne miały stać się one później integralną częścią odpowiedzi na ankietę, ale ich włączenie do tekstu w obecnej formie nie wydawało się nam właściwe (nie można mieć przecież pewności, w jakim brzmieniu Witkowski ostatecznie je uwzględnił) i utrudniłoby i tak już niełatwą lekturę całego brudnopisu.

Publikowane dalej brulionowe zapiski mają ważny, jak się wydaje, walor poznawczy, o ile uzupełni się je koniecznym dodatkowym, egzegetycznym komentarzem. Oczywiście objaśnienie niektórych not wymagało sięgnięcia po materiały archiwalne, jeśli tylko było to możliwe. Sporządzenie przypisów ułatwiała też wykorzystana literatura przedmiotu, choć w tym wypadku niezbyt obfita.

Wszechstronność naukowych zainteresowań uczonego, jego niewątpliwe osiągnięcia i pasja badawcza, a także niezwykłość jego biografii bezsprzecznie domagają się dziś

16 Rzeczywiście, w przyjętej przez Witkowskiego postaci rękopisu, do awersu strony czwartej przylega z lewej strony rewers karty poprzedniej, a zatem jest to faktycznie „strona obok!”.

17 Ciekawą opinię na temat ówczesnego charakteru pisma Witkowskiego wyraził w adresowanym do niego liście z 13 września 1947 r. znany krakowski filolog klasyczny, Tadeusz Sinko: „Kochany Stanisławie, ucieszyłem się Twoimi kartkami, najpierw jako dowodem Twej niewygasłej dla mnie życzliwości, a po wtóre jako próbką dzisiejszego Twojego pisma, którego *ductus* znamionuje tę samą, co przed wojną, krzepę i zdrowie” (Oss., sygn. Akc. 54/86/1, brak paginacji).

18 Zob. dalej, przyp. 22.

choćby okazjonalnego przypomnienia. Żywimy więc nadzieję, że publikacja brulionu pozwoli w jakimś stopniu wydobyć z niezasłużonego cienia osobę Stanisława Witkowskiego, profesora przez wiele lat związanego z Uniwersytetem Jana Kazimierza we Lwowie, wybitnego znawcy starożytności klasycznej, tej zgoła nietuzinkowej postaci, której naukowy dorobek zasługuje na to, by o nim pamiętać i zadbać wreszcie o jego szczegółowe opracowanie.

Tekst brulionu Stanisława Witkowskiego

[Kartka pierwsza awers]

Brulion.

Odpowiedź
na Ankiety Prezydium Rady Ministrów
w sprawie Pomocy Pracownikom Nauki i Sztuki,
rozpisaną w styczniu 1947 z terminem
do 15. kwietnia.

Warsz.[awa] 30 kwietnia 1947.

Spóźnioną o 2 tygodnie odpowiedź moją proszę wytłumaczyć tym, że obejmuje ona różne dziedziny mej działalności, jak<ø> to się okaże w odpowiedzi:

1. Witkowski Stanisław, em.[erytowany] prof.[esor] Uniw.[ersytetu] lwowskiego¹⁹, stale zamieszkały w Warsz.[awie], Mokotów, Czeczota 14. Ur.[odziłem się] w Andrychowie Ziemi Krakowskiej (pow.[iat] Wadowice) 2 marca <19>1866, liczy<y>ę więc przeszło 81 lat. Ojciec²⁰ był właścicielem starego drewnianego domku z 18. wieku (z czasów Stan.[isława] Aug.[usta])²¹ i $\frac{3}{4}$ morga gruntu ornego z sadem. Jestem żonaty, żona liczy

19 Witkowski przeszedł na emeryturę z dniem 1 września 1935 r. na podstawie dekretu ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego z dnia 11.07.1935 r. nr BP 15105/35 (zob. Deržavnyj arhiv L'vivs'koï oblasti (Archiwum Państwowe Obwodu Lwowskiego) [DALO], Uniwersytet Lwowski, akta osobowe Stanisława Witkowskiego, f. 26, op. 5, spr. 268, okładka teczki, strona verso), pozostał jednak związany z Uniwersytetem Jana Kazimierza we Lwowie jako profesor honorowy. Akt mianowania Witkowskiego profesorem honorowym Uniwersytetu Jana Kazimierza, podpisany 4.04.1936 r. przez prezydenta Ignacego Mościckiego, przechowywany jest w zbiorach Działu Rękopisów Ossolineum we Wrocławiu: Oss., Papiery osobiste i rodzinne Stanisława Witkowskiego, sygn. Akc. 57/86; odpis znajduje się w AAN, Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie, Akta osobowe – Witkowski Stanisław, sygn. 2/14/0/6/6576, k. 133.

20 Chodzi o Józefa Witkowskiego, „kucharza w Bieździańce” (powiat jasielski dzisiejszego województwa podkarpackiego), urodzonego w 1837 r., a zmarłego w Inwałdzie w 1911 r. Matką Stanisława, niewspomnianą w ankiecie, była Marianna z domu Paszek (1841–1914). Warto przy tej okazji wspomnieć, że Stanisław Witkowski miał troje młodszego rodzeństwa: dwóch braci – Karola Feliksa (1867–1942) i Ignacego Wawrzyńca (1872–1912) oraz siostrę Bronisławę Magdalenę (1877–1951). Za informacje na temat rodziny prof. Witkowskiego dziękujemy panu Krzysztofowi Żurowskiemu. Zob. także *Corpus studiosorum Universitatis Iagellonicae in saeculis XVIII–XX*, t. 3, 1850/51–1917/18, T–Ż, red. K. Stopka, Kraków 2015, s. 550 (tu informacja o profesji ojca Stanisława Witkowskiego).

21 Według dokumentów przechowywanych w zbiorach rodzinnych Krzysztofa Żurowskiego, dom ten został zbudowany w 1769 r. (zatem tuż przed pierwszym rozbiorem Rzeczypospolitej, w wyniku którego Andrychów na 146 lat znalazł się w granicach Austrii).

6<8>7 lat²², córka jedna²³ jest za inżynierem architektem²⁴ Biura Odbudowy Stolicy, druga ✓²⁵ umarła²⁶. Utrzymuję się sam z zasiłku miesięcznego Prezydium Rady Min.[istrów] w kwocie 5000 zł. i z emerytury 2000 zł. Ministerstwo Oświaty udziela i będzie udzielać mi zasiłku 5000 zł. przez 6 miesięcy, począwszy od lutego br. Żona moja pomaga córce zamężnej ~~za inż~~ w wychowaniu dwojga małych dzieci²⁷ (córka ✓²⁸ pracuje udzielając lekcji w szkole o poziomie gimn.[nazjalnym]).

[Kartka druga awers] 2

Mieszkam i pracuję w pokoiku, maleńkim jak cela mnisza, zapchanym książkami i papierami²⁹.

2. Skończyłem Uniwersytet Jagielloński³⁰, uzyskałem w nim stopień doktora filoz.[ofii]³¹ i złożyłem egz.[amin] państw.[owy] na naucz.[yciela] gimn.[azjalnego]³². Potem kształciłem się dalej przez 5 semestrów w Berlinie i Getyndze³³; w Berlinie pod

- 22 Sądząc na podstawie tego zaskakującego skreślenia w liczbie lat można założyć, że przynajmniej tę część brulionowej ankiety Witkowski wypełniał przed 27.04.1947 r. Mianowicie małżonką Stanisława Witkowskiego była Janina Łucja Katarzyna z domu Wiśłocka, która urodziła się 27.04.1879 r. (w miejscowości Łyszczycy koło Brzeźcia nad Bugiem; dziś Łyszczycy/Lyščycy na Białorusi). Małżeństwo Witkowskich zostało zawarte 27.04.1907 r. w Jasionnej, powiat Białobrzegi, a małżonka profesora zmarła 18.02.1949 w Warszawie.
- 23 Była to Zofia Maria Witkowska (1908 Lwów, †1974 w Warszawie), która w 1937 r. poślubiła Tadeusza Romana Żurowskiego (1908–1985), archeologa, historyka i architekta, absolwenta Uniwersytetu Jana Kazimierza i Politechniki Lwowskiej, po wojnie zatrudnionego m. in. w Biurze Odbudowy Stolicy. Na jego temat zob.: *Tadeusz Roman Żurowski i konserwatorstwo archeologiczne w Polsce XX wieku*, red. Z. Kobylski, J. Wysocki, Warszawa 1999.
- 24 Tj. wyszła za mąż za inżyniera architekta.
- 25 ✓ Uzupełnienie na marginesie: „która była żoną rotmistrza szwoleżerów w Warszawie”.
- 26 Chodzi o Marię Angelikę Witkowską, po mężu Wojciechowską (1915–1940). W 1938 r. Maria wyszła za mąż za wspomnianego wyżej rotmistrza 1. Pułku Szwoleżerów Józefa Piłsudskiego, którym był Michał Wojciechowski. Nie udało się ustalić daty jego narodzin i zgonu, wiadomo jedynie, że podczas wojny posługiwał się fałszywymi dokumentami na nazwisko Stanisław Witkowski (nazwisko teścia!) i działał w konspiracji pod pseudonimem „Profesor” (znów aluzja do Witkowskiego); po zakończeniu okupacji miał wyjechać do Krakowa. Por. A. Huza, *Profesor*, „Almamach Łącki” 2009, nr 10, s. 71–75.
- 27 Byli to: córka Anna (ur. 1940 r.) i syn Roman Krzysztof (ur. 1944 r.). Później (tj. w latach następujących po sporządzeniu ankiety) urodzili się jeszcze: Tadeusz Adam (ur. 1948 r.) i Krzysztof Kazimierz (ur. 1953 r.).
- 28 ✓ Uzupełnienie na marginesie: „która jest mag.[istrem] filoz.[ofii]”. Maria Witkowska (po mężu Żurowska) w latach 1926–1931 studiowała na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie (DALO, f. 26, op. 5, spr. 268, k. 193); przedmiotem jej studiów była filologia polska (informacja uzyskana od Romana i Krzysztofa Żurowskich w mailu z dnia 1 czerwca 2024 r.).
- 29 W 1945 r. Stanisław Witkowski przeniósł się z majątku Szczytu (powiat Białobrzegi), w którym spędził lata okupacji, do Warszawy, gdzie zamieszkał w lokalu przy ul. Czeczota 14 m. 2, przyznany jego zięciowi (jak o tym była mowa wyżej – pracownikowi Biura Odbudowy Stolicy) i córce.
- 30 Po uzyskaniu matury z odznaczeniem w gimnazjum w Wadowicach w 1887 r. (por. *Sprawozdanie Dyrekcji C. K. Wyższego Gimnazjum w Wadowicach za rok szkolny 1887*, Wadowice 1887, s. 45), Stanisław Witkowski zapisał się jesienią tego samego roku na Uniwersytet Jagielloński, na którym do 1891 r. studiował filologię klasyczną, otrzymując w marcu 1892 r. absolutorium. Zob. Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego [AUJ], Akta Senatu Akademickiego UJ 1849–1939, Katalog główny studentów UJ za rok szkolny 1887/88, I półrocze, sygn. S II 142, 144, 146, 148; *Corpus studiosorum*, s. 550.
- 31 Stanisław Witkowski uzyskał doktorat w 1893 r. na podstawie napisanej w języku łacińskim rozprawy *De vocibus hybridis apud antiquos poetas Romanos* (Cracoviae 1892; jej rękopis zachował się w AUJ, Akta Wydziału Filozoficznego UJ 1849–1945, Prace doktorskie z lat 1860–1945, sygn. WF II 505). Uroczysta promocja doktorska odbyła się 31.05.1893 r. pod auspicjami cesarza Franciszka Józefa – zob. AUJ, Akta Wydziału Filozoficznego UJ 1849–1945, Teczeki akt doktorskich podania o dopuszczenie do egzaminów ścisłych, ocena pracy, załączniki 1860–1945, sygn. WF II 504; także: J. Starnawski, *Doktoryzacja Stanisława Witkowskiego „sub auspiciis Imperatoris” (1893)*, „Meadner” 1999, t. 54, z. 3, s. 303–306; przedruk w: J. Starnawski, *Antyk wciąż żywy*, Łódź 2010, s. 126–129.
- 32 Egzamin ten odbył się 30.11.1894 r., zob. AUJ, Akta Państwowej Komisji Egzaminacyjnej dla Kandydatów na Nauczycieli Szkół Średnich w Krakowie 1868–1939, Akta egzaminacyjne kandydatów 1868–1939, 1945–1954, sygn. PKEN 26 (brak paginacji); *Corpus studiosorum*, s. 550.
- 33 Studia Witkowskiego w Berlinie trwały trzy semestry (semestr letni roku akademickiego 1891/92 oraz cały

wybitnymi fil.[ologami] Dielsem, Kirchhoffem i Vahlenem³⁴, do Getyngi pojechałem, by pracować pod kierunkiem najznakom.[itszego] filolo.[ga] klas.[ycznego] Wilamowiczem³⁵. Tak w Kraju, jak zagranicą pracowałem głównie w zakresie mego przedmiotu filolo.[gii] klas.[ycznej]. Nie poprzestając na wyksz.[a]ceniu] uzyskanym w wymienionych uniwersytetach, brałem potem przez całe dalsze życie udział w kongresach naukowych zagranicznych ✓³⁶ zorganizowanych w Brukseli³⁷ i Oslo³⁸, pracowałem nad kollacją rkpp <rękopisów> Ojca Kościoła Grzeg.[orza] z Naz.[jansu], którego wyd.[anie] przygotowywała krak.[owska] Akad.[emia] Umiej.[ętności] (za radą Wilamowicza)³⁹

- następny rok akademicki), natomiast w Getyndze – dwa semestry (rok akademicki 1893/94). Zob. *Corpus studiosorum*, s. 550. Bardziej szczegółowej informacji dostarczają nam materiały archiwalne z Berlina i Getyngi. I tak, w Berlinie uczoney dokonał immatrykulacji w dniu 21 maja 1892 r., wpisując się na listę słuchaczy Wydziału Filozoficznego pod numerem 3237; jego pobyt nad Sprewą trwał do końca semestru letniego roku akademickiego 1892/93 (zob. Universitätsarchiv der Humboldt-Universität Berlin [Archiwum Uniwersytetu Humboldtów w Berlinie] [UniA Be], Rektor & Senat, Abgangszeugnis vom 22. Dezember 1893, Witkowski, Stanislaus). Z kolei studia w Getyndze Witkowski rozpoczął 1 grudnia 1893 r. i ukończył je wraz z końcem semestru letniego roku akademickiego 1893/1894 (zob. Universitätsarchiv Göttingen [Archiwum Uniwersytetu w Getyndze] [UniA Gö], sygn. Matrikelbuch der Universität, sygn. UniA Matr. 17; Witkowski Stanislaus, Zeugnis, sygn. UniA Zeug. 1894, 279).
- 34 Hermann Diels (1848–1922), Adolf Kirchhoff (1826–1908) oraz Johannes Vahlen (1830–1911) – uznani niemieccy profesorowie filologii klasycznej.
- 35 Sic! Powinna się tu znaleźć lekcja: „Wilamowitza” (pomyłka wynika zapewne stąd, że wcześniej Witkowski napisał „pod ... Dielsem, Kirchhoffem i Vahlenem”). Wspomniany w tym miejscu brulion Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff (1848–1931) był urodzonym na Kujawach znakomitym niemieckim filologiem klasycznym, któremu jego uczeń, Stanisław Witkowski, poświęcił obszerny, okolicznościowy artykuł, napisany z okazji 25-lecia pracy naukowej, zob. *Udalyk Wilamowitz-Moellendorff i jego działalność w zakresie filologii starożytnej*, „Przegląd Polski” 1895, r. 29, z. 9, s. 473–498; przedruk w: *Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff 1848–1931. Z urodzenia Kujawianin*, red. i oprac. W. Appel, Toruń 2023, s. 137–174. W latach okupacji Witkowski napisał jeszcze jeden tekst o charakterze wspomnieniowym, poświęcony m.in. Wilamowitzowi, który ukazał się drukiem w 1950 r.: *Ze świetnej epoki filologii klasycznej (wspomnienia)*, „Meander” 1950, nr 5, s. 501–504, zwłaszcza s. 502–503; przedruk w: *Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff 1848–1931. Z urodzenia Kujawianin*, s. 309–315.
- 36 ✓ Uzupełnienie na marginesie: „i wygłaszałem na nich odczyty (o poch.[odzeniu] dziś[iejszych] Hiszp.[anów] od staroż.[ytnych] Iberów), z zakresu filol.[ogii], klas.[ycznej] z papyrologią[i] i historii star.[ożytnej]”.
- 37 Witkowski miał tu najprawdopodobniej na myśli Pierwszy Międzynarodowy Kongres Papirologii, który odbył się we wrześniu 1930 r. w Brukseli i w którym uczoney uczestniczył wygłaszając odczyt o stanie papirologii w ówczesnej Polsce: zob. *Stanisław Witkowski (1866–1950)*, „The Journal of Juristic Papyrology” 1951, t. 5, s. 7. Tekst jego wystąpienia ukazał się rok później w języku łacińskim: *De papyrologia in Polonia*, „Chronique d’Égypte” 1931, t. 6, nr 12, s. 416–419. Z całą pewnością nie chodziło o Piątą Międzynarodowy Kongres Nauk Historycznych (1923 r.), gdyż Witkowski nie jest wymieniany wśród referentów z Polski (por. O. Halecki, *V Międzynarodowy Kongres Historyczny*, „Kwartalnik Historyczny” 1923, t. 37, s. 258–266), a tekst jego autorstwa nie ukazał się też w pracy zawierającej wykłady wygłoszone przez polskich uczonych (*La Pologne au V-e Congrès international des sciences historiques, Bruxelles, 1923*, Varsovie 1924).
- 38 Chodzi o Szósty Międzynarodowy Kongres Nauk Historycznych, zorganizowany w 1928 r. w Oslo; Witkowski wygłosił na nim w języku niemieckim odczyty o pochodzeniu Hiszpanów (zob. *Proceedings of the Sixth International Congress of Historical Sciences, Oslo 1928*, t. 2, cz. 1, Paris 1929, s. 60) oraz o rozwoju historiografii greckiej po Tukidydesie (ibidem, s. 136), których streszczenia – w języku francuskim – ukazały się drukiem w kongresowych materiałach (*VI-e Congrès international des sciences historiques. Résumés des communications présentées au Congrès*, [Oslo] 1928, s. 102, 356), a pełne teksty dwa lata później: *L’origine des Espagnols*, [w:] *La Pologne au VI-e Congrès international des sciences historiques, Oslo 1928*, Varsovie, Lwów 1930, s. 249–261; *Die Entwicklung der griechischer Historiographie nach Thukydides*, [w:] *La Pologne au VI-e Congrès international des sciences historiques*, s. 263–266. Można dodać, że Witkowski był jednym z dwóch polskich uczestników tego kongresu, którzy występowali w języku niemieckim; natomiast pozostali uczestnicy wygłaszali swe odczyty w języku francuskim (zob. T. Kondracki, *Polskie Towarzystwo Historyczne w latach 1918–1939*, Toruń 2006, s. 321). Zob. także DALO f. 26, op. 5, spr. 268, k. 173.
- 39 O tym ostatecznie niezrealizowanym projekcie podjętym (z inicjatywy Wilamowitza za pośrednictwem właśnie Witkowskiego) pod auspicjami Krakowskiej Akademii Umiejętności pisze T. Sinko, *Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff (1848–1932)*, „Przegląd Współczesny” 1931, r. 10, t. 39, s. 188–200; przedruk w: *Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff 1848–1931. Z urodzenia Kujawianin*, s. 272n.; na ten temat zob. również ibidem, s. 335–336 oraz M. Plezia, *Filologia klasyczna*, [w:] *Polska Akademia Umiejętności 1872–1952, Nauki humanistyczne i społeczne*, Kraków 1974, s. 315–319; idem, *Niedosłże wydanie krakowskie pism św. Grzegorza z Nazjansu*, [w:] idem, *Z dziejów filologii klasycznej w Polsce*, Warszawa 1993, s. 272–305.

i ✓⁴⁰, a to w bibliotekach Wiednia, Paryża, Londynu, Madrytu, Escorialu i Lizbony⁴¹. W Hiszpanii zająłem się pewnym problemem z topografii Nowej Kartaginy ✓⁴². Z materiałów tam zebranych w Cartagena napisałem ogłosiłem później drukowaną w Akad. [emii] Krak.[owskiej] pracę: *Top.[ographie] de la N[ouvelle] C[arthage] et Polybe*⁴³, której egzemplarz załączam do niniejszej odpowiedzi.

W zakresie fil.[ologii] klas.[ycznej] jestem grezystą⁴⁴; kładłem w mych publik.[acjach] nacisk na hist.[orię] grecką, tak epoki klas.[ycznej], jak t.[ak] zw.[anej] aleksandryj.[skiej] i cesarstwa rzym.[skiego]. W filol.[ogii] czuję się reprezentantem szkoły Wilam.[owitza].

[Kartka trzecia awers] 3

3. Proponowano mi po wojnie katedrę w uniw.[ersytecie] w Toruniu⁴⁵, ale katedrę propozycję tę odrzuciłem, by poświęcić się wyłącznie w zaciszu swego mieszkania opracowaniu bogatych materiałów naukowych, materiałów zebranych zwłaszcza podczas ost.[atniej] wojny i po niej⁴⁶. Dzięki wielkoduszn<ej>ym pomocy zasiłkom Prezydium Rady Min.[istrów], a w ostatnim czasie i Min.[isterstwa] Ośw.[iaty] ~~zawdzięczam że~~ mogę, o ile życia starczy i zdrowie sterane dopisze, opracowywać ważniejsze problemy, bo wszystkich opracować nie zdołam. Zakres niektórych z nich musiałem ścieńczyć, bo życie planuję nie na lata, lecz na miesiące. Tak np. na podstawie wielkich zbiorów inkskrypcyj greckich Syrii i Palestyny ✓⁴⁷ zamierzałem początkowo opracować Gramatykę tych napisów; później

40 ✓ Uzupełnienie na marginesie: „i rkpp <rękopisów> Bazylego W.[ielkiego]”.

41 Stanisław Witkowski odbył w sumie dwie podróże naukowe do bibliotek zagranicznych w celu zbierania materiałów do edycji rękopisów Grzegorza z Nazjansu i Bazylego Wielkiego (zob. DALO, f. 26, op. 5, spr. 268, k. 283). W 1905 r. przez trzy miesiące przebywał w Paryżu i Hiszpanii (DALO, f. 26, op. 5, spr. 268, k. 49–50). Druga wyprawa do Hiszpanii i Paryża miała miejsce w 1925 r. (DALO, f. 26, op. 5, spr. 268, k. 158). Źródła archiwalne niestety milczą na temat daty wyjazdu uczonego do Londynu. Rezultatem ówczesnych poszukiwań Witkowskiego były opublikowane przezeń artykuły: *Rękopisy św. Grzegorza z Nazjansu w bibliotekach hiszpańskich*, „Eos” 1907, t. 13, s. 40–58 (również jako osobna nadbitka) oraz *De S. Basilii Magni codicibus Hispaniensibus*, „Polska Akademia Umiejętności. Rozprawy Wydziału Filozoficznego” 1929, t. 62, s. 1–23 (oraz nadbitka).

42 ✓ Uzupełnienie na marginesie: „ważnym dla wiarygodności znakom.[itego] hist.[oryka] gr.[eckiego] Polybios a i jestem przekonany, że znalazłem lepsze rozwiąz.[anie] tego probl.[emu] od poprzedników moich, uczonych niem.[ieckich] i ang.[ielskich].

43 Tj. *La Topographie de la Nouvelle Carthage et Polybe* – praca została wydana w Krakowie w 1947 r. Opracowanie to, którego rękopis przechowywany jest we wrocławskim Ossolineum (Oss., Stanisław Witkowski: Die Topographie von Neu-Carthago und Polybius, sygn. Akc. 96/93), zostało sporządzone pierwotnie w języku niemieckim. W realiach powojennych publikacja w tym języku nie była jednak – z oczywistych względów – możliwa, w związku z czym Witkowskiemu zasugerowano dokonanie przekładu tego tekstu na łacinę lub francuski (zob. list Gustawa Przychockiego do Stanisława Witkowskiego z 1 maja 1946 r., w zbiorach Krzysztofa Żurowskiego); uczoney zdecydował się ostatecznie na to drugie rozwiązanie.

44 Rzeczywiście Stanisław Witkowski był przede wszystkim hellenistą i jedynie sporadycznie zajmował się zagadnieniami wchodzącymi w zakres *pars Latina* filologii klasycznej – przykładem jednego z takich nielicznych wyjątków może być wspomniana wyżej dysertacja doktorska uczonego z 1892 r.

45 Na ten temat zob. W. Appel, K. Królczyk, *Przyczynek do historii powstania Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika: świadectwo Zygmunta Czerneho w sprawie niedosłej profesury na UMK Stanisława Witkowskiego*, „Meander” 2025 (w druku).

46 Faktycznie po 1945 r. Stanisław Witkowski napisał szereg prac, które zachowały się w rękopisach, przechowywanych obecnie w Dziale Rękopisów Ossolineum oraz w zbiorach Krzysztofa Żurowskiego w Warszawie; oto tytuły niektórych z tych opracowań: *Zagadka drobnych pism Xenofonta*, *Związki Grecji z Tracją*, *Pamiętnik podróży po Hiszpanii i Portugalii*, *Największa tragedia świata: garść uwag o szekspirowskim Hamlecie*, *Fantazja w literaturze polskiej XIX wieku*, *Calderon*, *Na marginesie „Pana Tadeusza”*. *Nowe szczegóły o księżnie de Nassau*.

47 Uzupełnienie na marginesie: „ogłoszonych przez 2 eksped.[ycje] ameryk.[ańskiej]”. Witkowskiemu chodziło tu najprawdopodobniej o opracowanie: *Syria. Publications of the Princeton University Archaeological Expeditions to Syria in 1904–1905 and 1909*, t. 3, *Greek and Latin Inscriptions*, Leyden 1907–1922. Należy wspomnieć, że

ograniczyłem plan do Syrii p[ółn. <północnej>, a dziś w ogóle nie wiem, czy i ten wykonam⁴⁸, tym więcej, że chciałbym opracować nowy pomysł mój z historii lit.[eratury] pols.[kiej], którą to nauką się zajmowałem przez całe życie jako drugoplanową, mian.[owicie] temat: „Fantazja w lit.[eraturze] pols.[kiej]”⁴⁹. Chodzi o rzut oka z lotu ptaka na rozwój poezji i powieści pols.[kiej]. Przy tym rzucie pokazuje się Ten rzut oka uczy, że najdawniejszą fantazję mieli poeci i powieściopisarze z Kresów wsch.[odnich], od Mick.[iewicza], Słow.[ackiego] i Malcz[ewskiego]⁵⁰ począwszy.

4. Jestem członkiem czynnym krakow.[skiej] Ak.[ademii] Umiej.[ętności]⁵¹, a także czł.[onkiem] zagr.[anicznym] Towarz.[ystwa] Nauk.[owego] w hiszp.[ańskiej] Sewilli⁵². W Ak.[ademii] Um.[ięjętności] ogłosiłem dużo publikacji, między innymi 3-tomową „His.[torio]gr.[afię] grecką”⁵³.

5. Zgłosiłem dawno <chęć> przystąpienia do Związ.[ku] Emer.[ytów] Państw.[owych]⁵⁴, ale zarząd nie bardzo widać dba o pozysk.[iwanie] nowych członków, bo sprawa dotąd nie doczek.[ała] s.[ię] załatwienia.

[Kartka czwarta awers] 4

Prace naukowe

6. W czasie pokojowych stos.[unków] z Niemcami przedhitl.[erowskimi] powierz<ono>li mi Niemcy referat krytyczny o publikacjach dotyczących późniejsze.[szego] jęz.[yka] gr.[eckiego], tzw. Koine. Referatu tego, ogłoszonego w znanym organie kryt.[ycznym] Bursians Jahresberichte d.[er] kl.[assischen] Alt.[ertums]wiss.[enschaft]⁵⁵ zrzekłem

Witkowski jeszcze przed wojną opublikował: *Epigraphische Studien zu den griechischen Inschriften Syriens*, [w:] *Mélanges Maspero*, t. 2, Le Caire 1934 (Mémoires publiés par les membres de l'Institut français d'archéologie orientale du Caire 67), s. 185–200.

- 48 Monografii tej Witkowski nie zdążył opublikować. Drukiem wydano jedynie streszczenie jego pracy pt. *Historia dźwięku η w języku greckim Syrii* („Sprawozdania z czynności i posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności” 1949, t. 50, nr 8, s. 418–419), będącego fragmentem opracowywanego przezeń zagadnienia inskrypcji z Syrii.
- 49 Rękopis zachował się we Wrocławiu w Ossolineum (Oss., Stanisław Witkowski: prace różne, notatki, szkice, sygn. Akc. 55/86/2).
- 50 Witkowski ma tu na myśli związanego z Wołyniem poetę Antoniego Malczewskiego (1793–1826), prekursora polskiego romantyzmu, autora pierwszej powieści poetyckiej pt. *Marja. Powieść ukraińska* (Warszawa 1825). W spuściźnie uczonego (w zbiorach Krzysztofa Żurowskiego) zachował się rękopis jego niepublikowanego tekstu pt. *Zagadka „Marii” Malczewskiego rozwiązana*.
- 51 Stanisław Witkowski został członkiem Akademii Umiejętności w Krakowie w 1910 r. (por. Plezia, *Niedoszłe wydanie krakowskie pism św. Grzegorza z Nazjansu*, s. 287), natomiast w 1914 r. wybrano go członkiem czynnym AU (zob. *Jubileusz prof. dr. Stanisława Witkowskiego*, „Kwartalnik Klasyczny” 1930, t. 4, z. 3, s. 551–552).
- 52 W czerwcu 1934 r. Witkowski został przyjęty w poczet członków „Unión Cultural Universal” z siedzibą w hiszpańskiej Sewilli (zob. AAN, sygn. 2/14/0/6/6576, k. 87), co zresztą wzbudziło pewne wątpliwości Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, dotyczące charakteru tej organizacji oraz osoby jej twórcy (zob. DALO, f. 26, op. 5, spr. 268, k. 229); ostatecznie jednak Witkowski uzyskał zgodę ministerialną na przyjęcie członkostwa w stowarzyszeniu (AAN, 2/14/0/6/6576, k. 89).
- 53 Witkowski ma tu na myśli wydaną w trzech tomach monografię pt.: *Historjografja grecka i nauki pokrewne (chronografja – biografja – etnografja – geografja)*, t. 1–3, Kraków 1925–1927.
- 54 Chodzi o „Związek Emerytów Państwowych RP”, powstały jeszcze przed wojną i funkcjonujący również po zakończeniu okupacji; siedzibą zarządu głównego była Warszawa. Zob. AAN, Związek Emerytów Państwowych RP. Zarząd Główny w Warszawie, sygn. 2/808/0.
- 55 W latach 1873–1922 ukazały się 194 tomy tej serii wydawniczej, która zawierała krytyczne omówienia określonych tematów związanych z szeroko rozumianymi *Altertumswissenschaften*, przede wszystkim zaś z publikacjami dotyczącymi twórczości autorów antycznych. Witkowski ma tu na myśli swoje autorskie opracowania pt.: *Bericht über die Literatur zur Koine aus den Jahren 1898–1902*, „Bursians Jahresberichte der klassischen Altertumswissenschaften” 1904 t. 120, nr 1, s. 153–256; *Bericht über die Literatur zur Koine aus den Jahren 1903–1906*, „Bursians Jahresberichte der klassischen Altertumswissenschaften” 1912, t. 159, nr 3, s. 1–279.

się po 2 latach, bo czytanie ogromnej literat.[ury] międzynarod.[owej] o Koine zabierało mi cały czas poza wykl.[adami] i nie pozwalało zajmow.[ać] się innymi pracami naukowymi⁵⁶.

W największej światowej firmie filol.[ogicznej], *świata* u Teubnera w Lipsku, ogłosiłem w r. 1906 książkę: *Epistulae priv.[atae] Graecae*⁵⁷ z koment.[arzem] rzeczowym i jęz.[yko- wym] i indeksem wszystkich wyrazów. Dziełko doczekało s.[ię] wkrótce (1911) 2. wyd. [ania] i było przyjęte życzliwie przez krytykę, z czego widać, że odpowiadało bieżącej potrzebie # ✓⁵⁸.

Nie wymieniam rozmaitych mych artykułów ogłaszanych w czasopismach jak „Eos”, „Wiener Studien”. W b.[ieżącym] roku <opublikowałem> „Wspomnienia o Ludw.[iku] Ćwikl.[ińskim]” (*Eos*)⁵⁹. Dokładną bibliogr.[afię] mych prac drukow.[anych] można znaleźć w publikacji poświęconej przez Pols.[kie] Tow.[arzystwo] Fil.[ologiczne] mej osobie z pow. [odu] Jubileuszu 40-letniej mej pracy nauk.[owej]⁶⁰.

Prace zamieszczone u wydawców prywat.[nych]

7. U Trzaski, Ev.[erta] i Mich.[alskiego] ogłosiłem opracow.[ałem] w Wi.[elkiej] Hist.[orii] Powsz.[ecznej] „Epokę Peryklesa”⁶¹, nakładem Natansona „Wrażenia Południa”, szkice z podr.[óży] po Włosz.[ech], Syc.[ylii], Grecji z wyspami, Troją, Konst<antyno>. pol[em]⁶². Wysokości honorariów dzisiaj naturalnie podać nie mogę. ✓⁶³

[Kartka trzecia rewers]

56 Na marginesie przekreślone: ~~Wiener Studien~~.

57 Zob. *Epistulae privatae Graecae quae in papyris aetatis Lagidarum servantur. Adiecta est tabula phototypica*, wyd. S. Witkowski, Lipsiae 1906.

58 ✓ Uzupełnienie na marginesie: „# *Tragedia grecka*, 2 tomy z ill.[ustracjami] (1930). *Kleopatra* (monografia). <Trzaska...>. Na osobną wzmiankę zasług.[uje] moja *Praca redaktorska*. 1) Redagowałem czasop.[ismo] filol. [ogiczne] dla całej Polski *Eos* (Lwów) przez lat 8 (t. 8–15). 2) Założyłem organ filol.[ogiczny] *Studia Leopolitana* dla ogłasz.[ania] celniejszych prac swych uczniów. Wyszło go 3 tomiki”.

Objaśnienia – opracowana przez Witkowskiego dwutomowa monografia pt. *Tragedia grecka* ukazała się we Lwowie w 1930 r.; monografia pt. *Kleopatra* wydana została w 1939 r. nakładem Towarzystwa Naukowego we Lwowie (drugie wydanie ukazało się w 2021 r.). <Trzaska> – niejasne; Witkowski myślał zapewne o wydawnictwie Trzaska – Evert – Michalski, o którym dalej wspomina. Z kolei „*Studia Leopolitana*”, o których mowa, ukazywały się we Lwowie w latach 1913–1932; opublikowane zostały łącznie cztery tomy (a nie trzy, jak omyłkowo zanotował Witkowski).

59 Zob. S. Witkowski, *Ludwik Ćwikliński. Garść wspomnień*, „Eos” 1940–1946, t. 41, z. 2, s. 3–5. Ludwik Ćwikliński (1853–1942) był szeroko znanym filologiem klasycznym. Studiował na Uniwersytecie Wrocławskim i na Uniwersytecie Berlińskim. Był profesorem filologii klasycznej na uniwersytetach we Lwowie (1876–1902), w Wilnie (1920) i w Poznaniu (profesura honorowa od 1927 r.). Przez pewien czas pełnił funkcję ministra oświaty monarchii austro-węgierskiej (1917–1918). Z jego inicjatywy powstało (Polskie) Towarzystwo Filologiczne. Najnowsze opracowanie na jego temat: K. Królczyk, *Ludwik Ćwikliński – profesor filologii klasycznej na Uniwersytecie Lwowskim*, [w:] *Przedwojenny Lwów i jego uczeni. Sylwetki – działalność naukowa – osiągnięcia*, red. P. Brzegowy, S. Dorocki, Kraków 2016, s. 87–114.

60 Zob. niżej, przyp. 66.

61 Zob. *Epoka Periklesa*, [w:] T. Watek-Czernecki, S. Witkowski, *Dzieje greckie*, Warszawa 1934, s. 251–344.

62 Chodzi o książkę: *Wrażenia Południa (Grecya. – Sycylja. – Hiszpania. – z Marokko)*, Warszawa, Lwów 1914 (z opisu bibliograficznego i autopsji nie wynika, by jej druk miał coś wspólnego z którymkolwiek z Natansonów). Później Witkowski opublikował jeszcze: *Z podróży po Hiszpanji i Portugalji. Hiszpanja dziś a przed laty dwudziestu*, Lwów 1928.

63 Uwagi na marginesie: „A „*Kleopatra*” # # strona obok!”. To ostatnie odnosi się do zakończenia tej części rękopisu, które zostało umieszczone przez Witkowskiego wyjątkowo na rewersie poprzedniej strony.

Wstępy moje do autorów grec.[kich] w przekł.[adach] pols.[kich].

Wielu autorów tłumaczy ut.[worów] pisarzy grec.[kich] zwracało się do mnie, by przekład przez nich wydawany zaopatrzyć we wstęp naukowy o tłumaczonym autorze i jego dziele. Prośbom ich chętnie czyniłem zadość⁶⁴.

Recenzje mego pióra.

Dbały o to, by informować świat filol.[ogów] pols.[kich], zwł.[aszczą] nauczycieli gimn.[azjalnych] o filologicznym ruchu naukowym w Polsce i zagranicą, ogłosiłem ogromną liczbę recenzji i sprawozdań⁶⁵, gł.[ównie] w organie *Eos*, ale i w innych czasopismach, także zagranicznych (*Berliner philol.[ogische] Wochenschrift*, *Wiener Studien*, *Götting.[ische] Gelehrte Anzeigen*, *Archiv für Papyrusforsch.[un]g*, *Glotta*; z polskich wiele w *Przeglądzie Polskim*).

Bibliografia mych prac i odczytów.⁶⁶

Kompletną bibliogr.[afię] mych prac, recenzji i odczytów od r. 18<8>91 do 1929 zestawiał z nadzwycz.[ajną] sumiennością uczeń mój Jan Smereka w jubileuszowym tomie Eos, poświęconym mi z okazji 40-lecia pracy naukowej (Lwów 1929)⁶⁷.

[Kartka piąta awers] 5

Praca powstała w czasach rządów niem.[ieckich] pt. „Czystość krwi attyckiej” (czy „greckiej”), zaginęła w rkp. <rękopisie>, czego mocno żałuję, bo dzisiaj nie jestem w stanie ~~możę~~ jej już odtworzyć, a temat nie był przez nikogo przede mną poruszony⁶⁸.

8. Co do będącej w przygotowaniu pracy „Fant.[azja] w lit.[eraturze] pol.[skiej]” może zwrócić się w swoim czasie do ~~✓~~⁶⁹ ~~Fund.[uszu]~~ z prośbą o pokrycie kosztów jej ogłoszenia. Te koszty, niezbyt zresztą wielkie, zapewne zwrócą się całkiem lub <w> części, bo praca

64 Można tu wspomnieć o wstępach autorstwa Witkowskiego napisanych do *Prometeusza skowanego* Ajschylosa w tłumaczeniu Jana Kasprowicza (Kraków 1921), *Persów* Ajschylosa w tłumaczeniu Kazimierza Kaszewskiego (Kraków 1922), *Płaków* Arystofanesa w tłumaczeniu Józefa Jedlicza (wyd. 2, Lwów 1922) oraz *Wyprawy Cyrusa* Ksenofonta w tłumaczeniu Artura Rapaporta (Kraków 1924).

65 Bibliografia prac autorstwa Witkowskiego z 1929 r. (zob. kolejny przypis) wylicza 73 opublikowane przezeń recenzje. Ostateczna ich liczba, uwzględnivszy te, które ukazywały się od 1930 r., jest oczywiście znacznie wyższa.

66 Nie istnieje pełna bibliografia twórczości Witkowskiego (jej sporządzenie byłoby dziś rzeczą ze wszech miar pożądaną); szczegółowe informacje bibliograficzne (aktualne do 1929 r.) znaleźć można w okolicznościowym zestawieniu przygotowanym przez Jana Smerekę (zob. I. Smereka, *Index scriptorum quae Stanislaus Witkowski publici iuris fecit*, „Eos” 1929, t. 32, s. I–XV), które Witkowski niżej przywołuje. Dodajmy, że Jan Smereka (1895–1943) był uczniem Witkowskiego i jako docent prowadził zajęcia dydaktyczne na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie.

67 Tom ten (nr 32 za 1929 r.) dedykowało uczonemu Polskie Towarzystwo Filologiczne, którego Witkowski był prezesem w latach 1919–1924, a jego członkiem honorowym został w 1926 r.

68 Jak podaje Witkowski w sporządzonym przez siebie w 1944 r. testamentie naukowym (swoją drogą również wartym opublikowania), rozprawa ta miała równoległy tytuł *Zagadka geniuszu ateńskiego* i została przezeń napisana w 1942 r. (Oss., sygn. Akc. 57/86, brak paginacji).

69 Uzupełnienie na marginesie: „Prez.[ydium] Rady Min.[istrów]”.

powinnaby zainteresować ~~dużo~~ szerokie koła w Polsce⁷⁰.

9. Do prac moich znajdę niektóre potrzebne dzieła podstawowe w Biblii.[iotece] Uniw.[ersyteckiej], innych, kosztownych, np. wielkich słown.[ików] gr.[eckich] nauk.[owych] zapewne i ona posiadać nie będzie.

10. Do Fund.[uszu] Kult.[ury] Nar.[odowej] zwrócę się zapewne w związku z mym planem stworzenia w Warsz.[awie] Muzeum Krasz.[ewskiego]. Krasz.[ewski] jest tytanem pracy twórczej, jakiego w lit.[eraturze] świata nie było poza Lope de Vega. Ur.[odził s.[ię]] w Warsz.[awie] i tu posiadał dworek w ul. Mokotowskiej, tu mieszkał w później.[szym] okresie życia. Bronił w swych powieściach ludzi maluczkich i pokrzywdz.[onych]; inteligencji pols.[kiej] wytrącił z ręki ✓⁷¹ powieści franc.[uskie] i nauczył ją czytać polskie. Zasługuje on na osobne Muz.[eum], tak jak inny tytan pracy, Matejko, ma osobne muzeum w Krakowie. Zapewne i Min.[isterstwo] Kult.[ury] i Szt.[uki] będzie mogło udzielić na ten cel funduszków⁷².

[Kartka szósta awers] 6

Fundusz Kult.[ury] Nar.[odowej] jest prawdziwym dobrodziejst.[wem] dla pracowników nauki i sztuki. Bez niego kultura polska byłaby uboższa o liczny szereg prac twórczych, z których wiele posunie naukę i sztukę naprzód⁷³.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Akt Nowych w Warszawie [AAN]:

- Ministerstwo Edukacji Narodowej w Warszawie, Akta osobowe kadry naukowej MEN i jego poprzedników w Archiwum Akt Nowych w Warszawie, sygn. 2/2521/0/1/6757;
- Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie, Akta osobowe – Witkowski Stanisław, sygn. 2/14/0/6/6576;
- Związek Emerytów Państwowych RP. Zarząd Główny w Warszawie, sygn. 2/808/0.

Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie [AUJ]:

70 Rozprawa ta ostatecznie nie ukazała się drukiem, choć uczyony czynił o to starania (m.in. pragnął uzyskać opinię o swej pracy od wybitnego polonisty Juliusza Kleinera (Oss., sygn. Akc. 54/86/1, list Kleinera do Witkowskiego z 20.12.1949 r.). Zapewne przeszkodziła w tym śmierć Witkowskiego w październiku 1950 r., choć niewykluczone, że jakąś rolę w tym niepowodzeniu mogła również odegrać główna teza dzieła głosząca, iż największą fantazją wykazywali się polscy pisarze z Kresów; po włączeniu województw Polski do ZSRR oficjalne wspomnianie ziem utraconych nie było bowiem mile widziane przez czynniki rządowe.

71 ✓ Uzupełnienie na marginesie: „dotychczasowe”.

72 Witkowski bardzo poważnie myślał o utworzeniu w Warszawie muzeum Józefa Ignacego Kraszewskiego w zachowanym dworku pisarza przy ul. Mokotowskiej. W lipcu 1947 r. uczyony napisał tekst pt. „O dom Kraszewskiego w Warsz.[awie]”, który zachował się w jego spuściźnie rękopiśmiennej. Później, bo w kwietniu 1948 r., przygotował memoriał w sprawie uczczenia pamięci Kraszewskiego poprzez odkupienie jego dworku i umieszczenia tam wspomnianego muzeum. Nie wiadomo, czy memoriał ten został ostatecznie wysłany przez Witkowskiego na ręce ministra; jego rękopiśmienny brulion zachował się jednak w spuściźnie uczonego. Ostatecznie postulowane przezeń muzeum nie powstało, natomiast w późniejszym okresie utworzono muzea Kraszewskiego w Romanowie i Poznaniu.

73 Trudno stwierdzić, jak dalece takie robocze zakończenie brulionu zostało zmienione w jego ostatecznej wersji.

- Akta Senatu Akademickiego UJ 1849–1939, Katalog główny studentów UJ za rok szkolny 1887/88, I półrocze, sygn. S II 142;
- Akta Wydziału Filozoficznego UJ 1849–1945, Teczki akt doktorskich podania o dopuszczenie do egzaminów ścisłych, ocena pracy, załączniki 1860–1945, sygn. WF II 504;
- Akta Wydziału Filozoficznego UJ 1849–1945, Prace doktorskie z lat 1860–1945, sygn. WF II 505;
- Akta Państwowej Komisji Egzaminacyjnej dla Kandydatów na Nauczycieli Szkół Średnich w Krakowie 1868–1939, Akta egzaminacyjne kandydatów 1868–1939, 1945–1954, sygn. PKEN 26.

L'vivs'ka nacional'na naukova biblioteka Ukraini imeni Vasilâ Stefanika (Lwowska Narodowa Biblioteka Ukrainy im. Wasyla Stefanyka), Viddil rukopisiv (Dział Rękopisów) [LNN-KUVS], fond 28 Stanisław Witkowski, jedn. 24–28.

Narodowa Biblioteka Ossolineum we Wrocławiu, Dział Rękopisów [Oss.]:

- Korespondencja Stanisława Witkowskiego, sygn. Akc. 54/86;
- Stanisław Witkowski: prace różne, notatki, szkice, sygn. Akc. 55/86;
- Papiery osobiste i rodzinne Stanisława Witkowskiego, sygn. Akc. 57/86;
- Stanisław Witkowski: *Die Topographie von Neu-Carthago und Polybius*, sygn. Akc. 96/93.

Deržavnyj arhiv L'vivs'koï oblasti (Archiwum Państwowe Obwodu Lwowskiego) [DALO], Uniwersytet Lwowski, akta osobowe Stanisława Witkowskiego, fond 26, op. 5, spr. 268.

Polska Akademia Nauk Archiwum w Warszawie [APAN], Towarzystwo Naukowe Warszawskie, Korespondencja ogólna, 1947, sygn. 302/2/0/6/87.

Universitätsarchiv der Humboldt-Universität Berlin (Archiwum Uniwersytetu Humboldtów w Berlinie) [UniA Be], Rektor & Senat, Abgangszeugnis vom 22. Dezember 1893, Witkowski, Stanislaus.

Universitätsarchiv Göttingen (Archiwum Uniwersytetu w Getyndze) [UniA Gö]:

- Matrikelbuch der Universität, sygn. UniA Gö Matr. 17;
- Witkowski Stanislaus, Zeugnis, sygn. UniA Gö Zeug. 1894, 279.

Źródła drukowane

Drugie sprawozdanie Funduszu Kultury Narodowej, Warszawa 1934.

Pierwsze sprawozdanie Funduszu Kultury Narodowej, Warszawa 1931.

Sprawozdanie Dyrekcji C. K. Wyższego Gimnazjum w Wadowicach za rok szkolny 1887, Wadowice 1887.

Literatura przedmiotu

Academia militans. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie, red. A. Redzik, Kraków 2017.

- Aischylos, *Persowie*, przeł. K. Kaszewski, wstęp i objaśnienia S. Witkowski, Kraków 1922.
- Aischylos, *Prometeusz skowany*, przeł. J. Kasproicz, wstęp i objaśnienia S. Witkowski, Kraków 1921.
- Appel W., Królczyk K., *Przyczynek do historii powstawania Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Mikołaja Kopernika: świadectwo Zygmunta Czernego w sprawie niedoszłej profesury na UMK Stanisława Witkowskiego*, „Meander” 2025 (w druku).
- Arystofanes, *Ptaki. Komedja fantastyczna*, przeł. J. Jedlicz, wstęp S. Witkowski, Lwów [1922].
- VI-e Congrès international des sciences historiques. Résumés des communications présentées au Congrès*, [Oslo] 1928.
- Corpus studiosorum Universitatis Iagellonicae in saeculis XVIII–XX*, t. 3, 1850/51–1917/18, T–Ż, red. K. Stopka, Kraków 2015.
- Epistulae privatae Graecae quae in papyris aetatis Lagidarum servantur. Adiecta est tabula phototypica*, wyd. S. Witkowski, Lipsiae 1906.
- Finkel L., Starzyński S., *Historia Uniwersytetu Lwowskiego*, t. 1–2, Lwów 1894.
- Fundusz Kultury Narodowej (1928–1937). Zarys działalności*, Warszawa 1937.
- Halecki O., *V Międzynarodowy Kongres Historyczny*, „Kwartalnik Historyczny” 1923, t. 37, s. 258–266.
- Hammer S., *Historia filologii klasycznej w Polsce*, Kraków 1948.
- Hübner M., *Fundusz Kultury Narodowej Józefa Piłsudskiego. Zamysł i realizacja*, Warszawa 2022.
- Huza A., *Profesor*, „Almamach Łącki” 2009, nr 10, s. 71–75.
- Jubileusz prof. dr. Stanisława Witkowskiego*, „Kwartalnik Klasyczny” 1930, t. 4, z. 3, s. 551–560.
- Kondracki T., *Polskie Towarzystwo Historyczne w latach 1918–1939*, Toruń 2006.
- Królczyk K., *Ludwik Ćwikliński – profesor filologii klasycznej na Uniwersytecie Lwowskim*, [w:] *Przedwojenny Lwów i jego uczeni. Sylwetki – działalność naukowa – osiągnięcia*, red. P. Brzegowy, S. Dorocki, Kraków 2016, s. 87–114.
- Królczyk K., *Stanisław Witkowski (1866–1950), Stowarzyszenie Historyków Starożytności*, stowarzyszeniehistorykowstarozytnosci.edu.pl/portfolio/stanislaw-witkowski [dostęp 22.06.2024].
- La Pologne au V-e Congrès international des sciences historiques, Bruxelles, 1923*, Varsovie 1924.
- Malczewski A., *Marja. Powieść ukraińska*, Warszawa 1825.
- Parandowski J., *Stanisław Witkowski*, [w:] *Szkice. Seria druga*, Warszawa 1968, s. 75–83 (przedruk w: Parandowski J., *Stanisław Witkowski 1866–1950*, [w:] *Portrety uczonych polskich*, wybór i przedmowa A. Biernacki, Kraków 1974, s. 473–477).
- Plezia M., *Filologia klasyczna*, [w:] *Polska Akademia Umiejętności 1872–1952, Nauki humanistyczne i społeczne*, Kraków 1974, s. 311–330.
- Plezia M., *Niedoszte wydanie krakowskie pism św. Grzegorza z Nazjansu*, [w:] idem, *Z dziejów filologii klasycznej w Polsce*, Warszawa 1993, s. 272–305.
- Proceedings of the Sixth International Congress of Historical Sciences, Oslo 1928*, t. 2, cz. 1, Paris 1929.
- Sinko T., *Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff (1848–1932)*, „Przegląd Współczesny” 1931, r. 10, t. 39, s. 188–200 (przedruk w: *Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff 1848–1931. Z urodzenia Kujawianin*, red. i oprac. W. Appel, Toruń 2023, s. 259–277).

- Smereka I., *Index scriptorum quae Stanislaus Witkowski publici iuris fecit*, „Eos” 1929, t. 32, s. I–XV.
- Stanisław Witkowski (1866–1950), „The Journal of Juristic Papyrology” 1951, t. 5, s. 7.
- Starnawski J., *Doktoryzacja Stanisława Witkowskiego „sub auspiciis Imperatoris” (1893)*, „Meander” 1999, 54, z. 3, s. 303–306 (przedruk w: J. Starnawski, *Antyk wciąż żywy*, Łódź 2010, s. 126–129).
- Syria. *Publications of the Princeton University Archaeological Expeditions to Syria in 1904–1905 and 1909*, t. 3, *Greek and Latin Inscriptions*, Leyden 1907–1922.
- Tadeusz Roman Żurowski i konserwatorstwo archeologiczne w Polsce XX wieku, red. Z. Kobyliński, J. Wysocki, Warszawa 1999.
- Witkowski S., *Bericht über die Literatur zur Koine aus den Jahren 1898–1902*, „Bursians Jahresberichte der klassischen Altertumswissenschaften” 1904, t. 120, nr 1, s. 153–256.
- Witkowski S., *Bericht über die Literatur zur Koine aus den Jahren 1903–1906*, „Bursians Jahresberichte der klassischen Altertumswissenschaften” 1912, t. 159, nr 3, s. 1–279.
- Witkowski S., *De papyrologia in Polonia*, „Chronique d’Égypte” 1931, t. 6, nr 12, s. 416–419.
- Witkowski S., *De S. Basilii Magni codicibus Hispaniensibus*, „Polska Akademia Umiejętności. Rozprawy Wydziału Filozoficznego” 1929, t. 62, s. 1–23.
- Witkowski S., *De vocibus hybridis apud antiquos poetas Romanos*, Cracoviae 1892.
- Witkowski S., *Die Entwicklung der griechischen Historiographie nach Thukydides*, [w:] *La Pologne au VI-e Congrès international des sciences historiques*, Oslo 1928, Varsovie, Lwów 1930, s. 263–266.
- Witkowski S., *Epigraphische Studien zu den griechischen Inschriften Syriens*, [w:] *Mélanges Maspero*, t. 2, Le Caire 1934, s. 185–200.
- Witkowski S., Epoka Periklesa, [w:] T. Wałek-Czernecki, S. Witkowski, *Dzieje greckie*, Warszawa 1934, s. 251–344.
- Witkowski S., *Historia dźwięku η w języku greckim Syrii*, „Sprawozdania z czynności i posiedzeń Polskiej Akademii Umiejętności” 1949, t. 50, nr 8, s. 418–419.
- Witkowski S., *Historjografja grecka i nauki pokrewne (chronografja – biografja – etnografja – geografja)*, tom 1–3, Kraków 1925–1927.
- Witkowski S., *Kleopatra*, Lwów 1939.
- Witkowski S., *L’origine des Espagnols*, [w:] *La Pologne au VI-e Congrès international des sciences historiques*, Oslo 1928, Varsovie, Lwów 1930, s. 249–261.
- Witkowski S., *La Topographie de la Nouvelle Carthage et Polybe*, Cracovie 1947.
- Witkowski S., *Ludwik Ćwikliński. Garść wspomnień*, „Eos” 1940–1946, 41, z. 2, s. 3–5.
- Witkowski S., *Rękopisy św. Grzegorza z Nazyansu w bibliotekach hiszpańskich*, „Eos” 1907, t. 13, s. 40–58.
- Witkowski S., *Tragedia grecka*, t. 1–2, Lwów 1930.
- Witkowski S., *Udalryk Wilamowitz-Moellendorf[f] i jego działalność w zakresie filologii starożytnej*, „Przegląd Polski” 1895, t. 29, z. 9, s. 473–498 (przedruk w: Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff 1848–1931. *Z urodzenia Kujawianin*, red. i oprac. W. Appel, Toruń 2023, s. 137–174).
- Witkowski S., *Wrażenia Południa (Grecya. – Sycylja. – Hiszpania. – z Marokko)*, Warszawa, Lwów 1914.
- Witkowski S., *Z podróży po Hiszpanji i Portugalji. Hiszpanja dziś a przed laty dwudziestu*, Lwów 1928.

Witkowski S., *Ze świetnej epoki filologii klasycznej (wspomnienia)*, „Meander” 1950, nr 5, s. 501–504 (przedruk w: *Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff 1848–1931. Z urodzenia Kujawianin*, red. i oprac. W. Appel, Toruń 2023, s. 309–315).

Xenophont, *Wyprawa Cyrusa (Anabaza)*, tłum. A. Rapaport, wstęp S. Witkowski, Kraków 1924.

prof. dr hab. Włodzimierz Appel, filolog klasyczny, literaturoznawca, profesor zwyczajny (obecnie już emerytowany), przez ponad pół wieku związany z Uniwersyte-tem Mikołaja Kopernika w Toruniu. Badacz i tłumacz starogreckiej literatury, zwłaszcza poezji epickiej, elegijnej i epigramatycznej, zajmujący się także leksykografią grecką, epigrafiką oraz historią nauk o starożytności.

e-mail: wzappel@umk.pl

dr hab. Krzysztof Królczyk, prof. UAM, historyk starożytności, profesor uczelni, zatrudniony na Wydziale Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Jego zainteresowania naukowe obejmują historię wczesnego Cesarstwa Rzymskiego, w tym zwłaszcza dzieje prowincji nadgranicznych Imperium Romanum, rzymską politykę zewnętrzną, epigrafikę łacińską oraz historię badań nad starożytnością.

e-mail: krzysztof.krolczyk@amu.edu.pl

Data zgłoszenia artykułu: 4 września 2024

Data przyjęcia do druku: 2 stycznia 2025